

Hrvati kao poduzetnici

Autor Administrator

Milan
Ivkošiæ, V. list, 12. rujna 2009.

...Izuzmemo li kod

Matoša i Uje-viæa prejaka idealiziranja i ne-odmjerenu kritiènost, možemo reæi da su se ponovile i posljedice obilježja Hrvata koja oni opi-suju. Ali danas, kada smo valjda progledali, istinsko poduzetništvo koje æe bogatiti zemlju Hrva-te tek èeka. Ili ih èeka životarenje u koloniji u kojoj æe, nastavi li se sadašnje stanje, za koje stoljeæe izumrijeti... (Svakako proèitajte, izvrstan tekst, ur.)

S vremena
na vrijeme Hrvatsku „potresu“ ovakve ili onakve analize, izvješæa, podaci o

radnim obilježjima njezina stanovništva, o životu mnogih i premnogih na raèun države, o trošenju bez pokriæa. Pogotovo su "potresi" teški ako te neugodne istine i "istine" doðu iz autoritativnih svjetskih institucija, a onda ih još hrvatski novinari i urednici predstave tako kao da æemo se veæ sutra strmoglaviti u provaliju iz koje nema izlaza. Mo¼da bi bili još te¼i kad bi ta izvjeæa obuhvaæala poduzetniæke inicijative u kojima smo daleko iza zapadnoeuropskih zemalja, pa i zemalja iz neposrednog okru¼ja.

Kakvi su,
dakle, Hrvati? I od kad su takvi kakvi jesu?

Ako bismo se ogranièili na novije vrijeme, to jest na ponavljanje sliènih povijesnih okolnosti i obraçaca, mogli bismo reæi: prije 150 godina kao i danas! Ukidanje kmetstva, na primjer, donijelo je nevolje seljacima u sjevernoj Hrvatskoj kao i smrt socijalizma radništva prije dvadesetak godina. S odlaskom feudalizma otiæao je i stari zadu¼ni život, obitelji su se rascjepkale, autarhiènu proizvodnju sve viæ zamjenjuje proizvodnja za tržiæte...

S odlaskom komunizma nestala su mnoga poduzeæa i sigurnost radnog mjesta. Dakle, seljaçtvo prije 150 godina i radništvo prije 20 godina ærtve su kapitalizma koji se sredinom 19. stoljeæa u Hrvatskoj raðao, a na kraju dvadesetoga u nju vraæao. U oba su sluæaja nestali kolektivizmi - u prvom sluæaju zadu¼ni, u drugom socijalistièki.

Još je jedno za-jednièko obilježje tih vremena: i onda i danas presudnu ulogu u gospodarskom životu Hrvatske nakon promjene "druçtvenog ureðenja" imat æe stranci. Meðu poduzetnicima u drugoj polovici 19. stoljeæa u Hrvatskoj Hrva-ti su vrlo rijetka pojava. Povjesničarka Iskra Iveljiæ u svojoj knjizi "Oèevi i sinovi - privredna elita Zagreba u drugoj polovici 19. stoljeæa" nekoliko puta napominje da to nije obilježje samo stanja u Hrvatskoj - vodeæi i najbrojniji kapitalisti i u drugim zemljama Monarhije su stranci. Pa ipak, podrobno æe opisati protuhrvatsko raspolo¼enje i djelovanje pri-vredne elite stranoga podrijetla u razlièitim udrugama, kulturnim i drugim ustanovama.

Privredne
dinastije

U poglavlju o nastanku "privrednih dinastija" autorica spominje 25 prezimena među kojima je rijetko koje hrvatsko. To su: Alexander, Arko, Bresslauer, Crnadak, Concilia, Deutsch, Macelj, Ehrlich, Gavella, Grahor, Hatz, Hirschler, Honinsberg, Krešimir, Mallin, Nikolai, Nossan, Patriarch, Pongratz, Popov, Prister, Stern, Vrljuga, Wiss od Polne i drugi. Od devet poduzetničkih obitelji koje općenito portretira, samo su dvije hrvatske.

Uz to, hrvatsko gospodarstvo tada i poslije imati drugih istih nevolja kao i danas. Neke industrije, tekstilnu, na primjer, guma i konkurencija iz drugih zemalja Carstva. Vjerojatno nedostajati novca za zajmove gospodarstvu. Poslovanje u Hrvatskoj posve je ovisno o stranom kapitalu. Neke industrije koje se intenzivno razvijaju u Austriji, Češkoj i Mađarskoj, kao što su metalurgija i strojarstva, u Hrvatskoj su posve nepoznate.

Kad je državna pomoć za razvoj industrije bila najpotrebija, od države nismo imali ni "d", pogotovo nakon Nagodbe i u Klukenovo vrijeme. Napokon, Hrvatska je najnerazvijenija zemlja u Monarhiji. U financijski skučenim uvjetima samostalno se u našim krajevima moglo odlučivati jedino o poljoprivredi. Hrvatski krajevi za austrijskim nasljednim zemljama zaostaju zbog ranijeg početka industrijske revolucije u tim zemljama, jedinstvenog carinskog područja i velike unutrašnjeg tržišta, ranije pojave kapitalističkog privredništva, intenzivne prvobitne akumulacije kapitala, državnog poticaja razvoju industrije, priključivanja stranog kapitala te eksploatacije ostalih područja Carstva.

Industrije koje se razvijaju u Austriji, Češkoj i Mađarskoj u Hrvatskoj su nepoznate. Primjena tehnologija karakterističnih za industrijsku revoluciju (na primjer, parnog stroja) u Hrvatskoj kasni 30 do 50 godina. A Monarhija, koja prohibicijom i titi proizvodnju u svome središtu, Hrvatsku održava u polukolonijalnom statusu, nemilosrdno eksploatira njezine resurse i kao prije Marija Terezija dopunjuje razvoj samo "nekorisnih industrijskih poduzeća". Kraj svega toga, u svim hrvatskim regijama stasat će i u poduzetničtvu i u novčarstvu određen broj Hrvata koji će se ravnopravno nositi sa strancima.

Unatoč svim nepovoljnim okolnostima koje nisu baš nimalo u ruku poduzetnicima Hrvatima i unatoč činjenici da ih je ipak bilo, da su imali važnu ulogu ne samo u gospodarstvu nego i u kulturnom i društvenom životu, Antun Gustav Matoš ima poražavajuće mišljenje o poduzetničkim sposobnostima svojih sunarodnjaka. "Mi Hrvati", piše A. G. M., "rado se izgovarimo i okrivljujemo drugoga za vlastite nesreće. Za sve nedaće ne okrivljujemo nikad Hrvat sam sebe. Uvijek mu je drugi kriv. U politici uvijek okrivljujemo. Mađare, zaboravlja se da su Hrvati, da su Mađarolci doveli Mađare ovamo. Tako je i u našoj ekonomskoj politici. Kod nas trguje i pravi cijene Židov, jer se Hrvat uopće ne da u trgovanje. Dok se kod nas uveliko veže stvar filozofski,

profesorski i nastavnički proletarijat, slobodne profesije poplavljuju tuđinci.

Naš narod bez inicijative

Drugim

riječima, moderni Hrvat nema apsolutne nikakve inicijative i samostalnosti, pa kao mlad penzionirac ne vidi osigurane egzistencije osim u državnoj službi... Naš narod je, osim u Primorju, kao sve primitivne rase prirodno lijen, boji se ljute životne borbe kao svi lijenine, pa voli biti "osiguran" pisar ili stražar nego da se odvaži na životnu borbu, pa da traži sve ili ništa, rizikuje sve kao rimski i engleski kolonista, sred-njovjekovni vitez ili germanski avanturista."

Matošević

ipak napisati da je "naša rasa" u Dubrovniku, Rijeci, Americi... pokazala da ima "trgovačkog i privrednog duha", ali tudinac "kod nas predovati jer je od nas jači, energičniji, za život sposobniji". Sve do danas ostaje aktualna Matoševićeva misao da Hrvat "zna u tuđini izdržati svaku konkurenciju od najgrubljih do najkompliciranijih poslova", ali "sramota je da Hrvat, self-made-man u Misi-ru, Transvalu i Americi" ne može izdržati "najprimitivniju konkurenciju na vlastitom zemljištu". Zašto? "To dolazi otuda", očajava Matošević, "to smo mi Hrvati od svih nehrvatskih elemenata najnesolidarniji i najslabije organizirani. I Cigani su, čini mi se, složeniji od nas".

Dok Matošević

piše o negativnim obilježjima Hrvata koja ih čine ne osobito sposobnima u borbi za opstanak, kod jednog drugog velikog pisca, Tina Ujevića, možemo čitati o narodnosnom podrijetlu obilježja. Ako je istina da poduzetni pojedinci dolaze iz osvajačkih nacija, onda Ujević savršeno objasnjava nedostatak Hrvata nad kojima je zdvajao Matošević. Dakle, Hrvati imaju "sklonost miru, dobroti, ljubavi i opraćanju kakva je rijetka na svijetu". Ključne su sljedeće rečenice: "Hrvati nijesu nikad ni kome pravili nasilja, nisu tlačili ni željeli tuđe. Oni nijesu osvajači i njih ne začarava oči i roštilj granicama... Oni (Hrvati - op. M. I.) nijesu radili da gospoduju i da budu jaki na račun bližnjega. U njima je malo sebičnih nagona. Taj duh Hrvata odgovara pravomu duhu slavenstva kakav se u našim vremenima pojavio u djelu Tolstoja i Dostojevskoga, i kakav već u vrijeme seobe naroda opažaju neki bizantinski ljetopisci. Taj duh hrvatstva jednak je u isto vrijeme duhu kršćanstva, jer je smisao Isusove nauke u odricanju, požrtvovanosti i ljubavi prema iskrcnjemu (bližnjemu - op. M.I.)." Ujević trijumfalno ustvrđuje: "I naš narod je vrlo zanimljivo, hrvatski se narod i hrvatska misao sa svim tim održavaju kroz stoljeća, u najnepovoljnijim okolnostima, bez materijalne sile, snagom čistoga duha, snagom uvjerenja".

Intelektualna lijenost

Ali Ujević

Če pisati i o tome kako ima vrlo malo Hrvata koji misle, intelektualna lijenost najrađonije-niji im je grijeh, ni u jednu stvar ne zaviruju duboko, u svemu ostaju na pola puta, gdje je historija vide svagdanjost, gdje je za-kon vide slučajnost, i to je tuđa zamka čini im se da je njihov cilj! A tuđe zamke kao njihov cilj prate ih mnoga stoljećima, očekuju ih i u vrijeme rađanja kapitalizma i modernih nacija u 19. stoljeću, u Jugoslaviji između dva svjetska rata, u socijalističkoj Jugoslaviji i u demokratskoj i samostalnoj Hrvatskoj.

Strani i domaći grabežljivci

Kad je

nestao najveći hrvatski poduzetnik u povijesti, to jest država, socijalistička Hrvatska sa socijalističkom Jugoslavijom, ponovit će se 19. stoljeće, ponovit će se strani grabežljivac u Hrvatskoj koji će skupa s hrvatskim grabežljivcem domaćem poduzetnikom učiniti uglavnom nemogućim. O industrijama se u Hrvatskoj danas jedva može govoriti, a kad se govori o gospodarstvu jadikuje se zbog "strukturnih problema": ono se temelji na uslugama, trgovini, poljoprivredi....

Stari pisci još aktualni

Po

godinama broju novih tvrtki za Slovenijom zaostajemo trostruko, a za Mađarskom, Slovačkom i Estonijom peterostruko. Kamate za poduzetnike u Hrvatskoj dvostruko su veće nego u Europskoj uniji. Polovica poduzetničkih prihoda u Hrvatskoj ostvaruje se u Zagrebu. Hrvatski BDP ima najlošiju strukturu u regiji, pogotovo kad je riječ o izvozu, koji godinama stagnira dok drugdje raste.

Budući da

je udio usluga (najviše turizma) u izvozu sve veći - udio robe je sve manji. Udio investicija u BDP-u raste, ali to su ulaganja u autoceste, a ne u novu proizvodnju. I tako dalje. Po svemu se čini da su Hrvati i u samostalnoj Hrvatskoj dopustili da ih u obnovljenom kapitalizmu snađe slična sudbina kao i u tek rođenoj prije 150 godina. Izuzmemo li kod Matošića i Ujevića prejaka idealiziranja i neodmjerenu kritičnost, možemo reći da su se ponovile i posljedice obilježja Hrvata koja oni opisuju. Ali danas, kada smo valjda progledali, istinsko poduzetništvo koje će bogatiti zemlju Hrvate

tek èeka. Ili ih èeka životarenje u koloniji u kojoj æe, nastavi li se sadašnje stanje, za koje stoljeæe izumrijeti.